

|ก|บ|ย|ล|ล|ช|า|ว|บ|า|น|

ต่างหม้อ & กระบวยตักน้ำ

219940

นครเรศ รังควัด*

<http://www.gettyimages.com>

ความมีน้ำใจของคนไทยคือจุดเด่นและเอกลักษณ์ที่มีมาช้านานตั้งแต่ในอดีต ย้อนเวลากลับไปสักเมื่อ 20 ปีที่แล้ว เกือบทุกหน้าบ้านจะมีที่ใส่น้ำและกระบวยตักน้ำ ไว้สำหรับผู้ที่สัญจรไปมาและเดินทางผ่าน และเราจะพบเห็นได้ทั่วไปโดยเฉพาะ หมู่บ้านและชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอาจเรียกว่า “น้ำจากใจ” ที่ผู้เป็นเจ้าของบ้าน มีวางไว้จริงๆ แต่ปัจจุบันหายากเต็มที แทบไม่มีให้เห็น อาจยังคงเหลืออยู่ตามหมู่บ้าน เล็กๆ ในแถบชนเมือง ทั้งนี้เป็นเพราะการเปลี่ยนแปลงของทางสังคมชนบทที่ก้าวสู่ สังคมเมืองมากขึ้น น้ำจากใจนี้จึงเลือนหายไป

ผมจะพาพวกเราย้อนอดีตกลับไปถึงช่วงเวลาดังกล่าวเพราะการสร้างสิ่งต่างๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ในการมอบน้ำใจให้แก่กันนั้นแท้จริงแล้วมาจากพื้นฐานของชุมชน ในชนบท มาจากภูมิปัญญาของชาวบ้าน ที่ประดิษฐ์คิดค้นสิ่งต่างๆ ขึ้นมาเป็นของใช้ที่ เราจะพูดถึงกันในวันนี้ คือ **ต่างหม้อ** และ **กระบวยตักน้ำ**

กระบวยตักน้ำ

กระบวยตักน้ำเป็นภาชนะสำหรับตักน้ำดื่ม เป็นความคิดสร้างสรรค์ของชาวบ้าน จากเศษวัสดุเหลือใช้ เนื้อมะพร้าวใช้ทำอาหารคาวหวานส่วนกะลาที่เหลือก็นำมาทำเป็น กระบวยนั่นเอง

1. ชื่อเรื่อง การทำกระบวยตักน้ำ
2. หมู่บ้านที่ปฏิบัติ บ้านหนองหมู หมู่ที่ 8 ตำบล อุโมงค์ อำเภอบึงสามพัน จังหวัด ลำพูน
3. ลักษณะที่สำคัญ

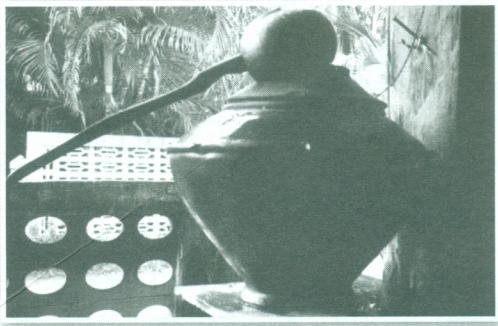
กระบวยตักน้ำเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของชาวบ้านตามชนบท ซึ่งหากใคร ได้ไปสัมผัสตามหมู่บ้านต่างๆ ก็เห็นจะว่าบ้านบางหลังบ่งบอกถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของ คนในชนบทและจนกลายมาเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญอันหนึ่งของประเทศ

ประโยชน์ที่ได้รับ

- ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
- ใช้ความคิดสร้างสรรค์
- ทำให้เกิดรายได้
- ใช้วัสดุที่เหลือใช้

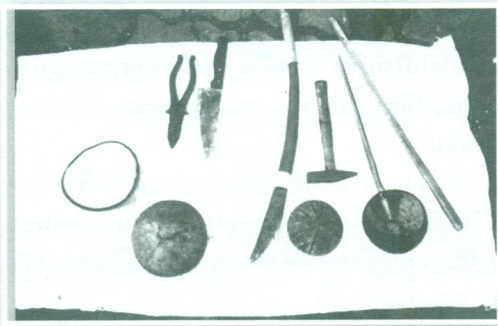
*รองศาสตราจารย์.

คณะสารสนเทศและการสื่อสาร
มหาวิทยาลัยแม่โจ้

การเตรียมวัสดุอุปกรณ์

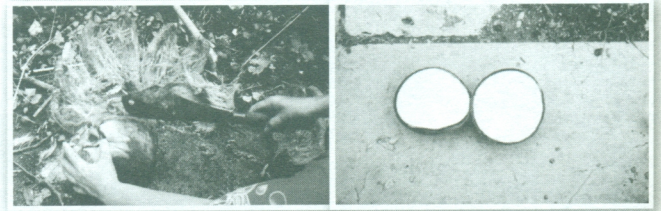
1. มะพร้าวแห้ง 1 ลูก
2. ไม้เนื้อแข็งขนาดความยาว 30 เซนติเมตร
3. ไม้ไผ่เหลากลมขนาดความยาว 30 เซนติเมตร
4. ค้อนเล็ก 1 อัน
5. มีดเหลาไม้ 1 ด้าม
6. กระดาษทรายเบอร์ 0-4 จำนวนอย่างละ 1 แผ่น
7. มีดพร้า 1 ด้าม

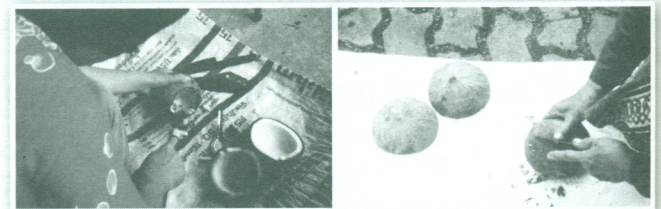
ขั้นตอนวิธีการทำกระบาย

1. นำมะพร้าวแกะเปลือกออกให้หมด (รูปที่ 3)
2. ปอกเปลือกเสร็จแล้วนำมาผ่าให้ได้รูปตามที่ต้องการ (รูปที่ 4)
3. แกะเนื้อมะพร้าวออกเพื่อนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น (รูปที่ 5)
4. ใช้มีดเหลาไม้ชุดกะลามะพร้าวให้เกลี้ยง แล้วนำกระดาษทรายมาขัดอีกครั้ง (รูปที่ 6)
5. เหลาไม้เนื้อแข็งให้กลมหรือทำลวดลายขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5 นิ้ว เพื่อทำเป็นด้าม (รูปที่ 7)
6. นำเศษกะลามะพร้าวมาเจาะเป็นรูทำเป็นแหวนยึดและเหลาไม้ไผ่กลมขนาด 0.5 เซนติเมตร ยาว 5 เซนติเมตร เป็นสลักยึด
7. เจาะรูที่กะลามะพร้าวให้ได้ขนาดพอดีกับไม้ที่เหลาไว้ (รูปที่ 8)
8. เจาะรูบริเวณปลายไม้ที่เหลาไว้โดยห่างจากปลายประมาณ 3 เซนติเมตร
9. ได้อุปกรณ์ทั้งหมดที่พร้อมประกอบ (รูปที่ 9)
10. นำกะลามะพร้าวที่เตรียมมาประกอบเข้ากับด้ามไม้เนื้อแข็ง โดยสอดไม้เข้าไปที่รูที่เจาะไว้แล้ว (รูปที่ 10)

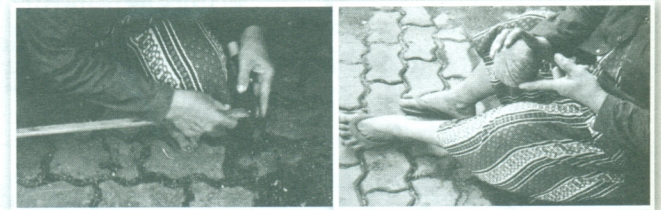
11. นำแหวนไม้ติดเข้าไปที่กะลามะพร้าวกับด้าม (รูปที่ 11)
12. ใช้ไม้ไผ่เหลากลมสอดลงไปนรูที่เจาะไว้ แล้วใช้ค้อนตอกให้แน่น (รูปที่ 12)
13. ได้กระบายที่เสร็จสมบูรณ์ (รูปที่ 13)

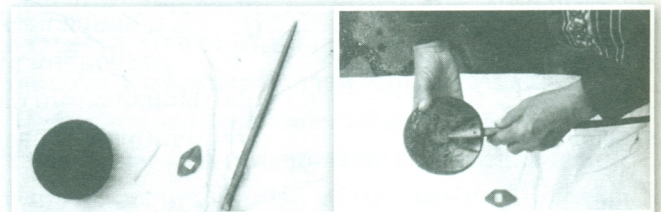
3. ปอกเปลือกมะพร้าวออกให้หมด
4. นำกะลามะพร้าวมาผ่าให้ได้รูปทรงที่ต้องการ

5. การแกะของเนื้อมะพร้าวออก
6. การขัดผ่ากะลามะพร้าว

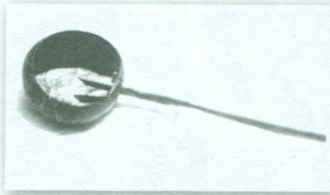
7. เหลาไม้เนื้อแข็งเพื่อทำเป็นด้าม
8. การเจาะรูที่กะลามะพร้าว

9. อุปกรณ์ที่พร้อมประกอบเข้าเป็น
10. การใส่ด้ามเข้ากับกะลามะพร้าว

11. นำแหวนยึดใส่เข้าไปในกะลา 12. การใส่สลักไม้ไผ่

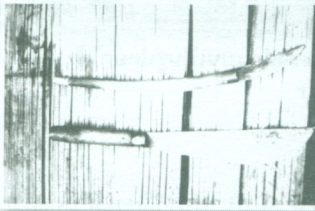
13. กระบวยตักน้ำที่เสร็จสมบูรณ์

“ต่างหม้อ” หรือ ต่างน้ำ เป็นอุปกรณ์ที่ใช้วางหม้อน้ำ สำหรับต้มก้นในสมัยก่อน เพราะว่าทำได้ง่ายและทำจากวัสดุหาง่ายในท้องถิ่น “ไม้ไผ่” ชาวบ้านในชนบทมักจะทำต่างน้ำไว้ที่หน้าบ้านกับกระบวยตักน้ำเพื่อให้ผู้คนที่สัญจรผ่านไปมาได้ต้มก้น

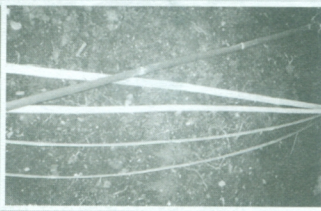
วัสดุอุปกรณ์ ได้แก่

1. มีดพร้า สำหรับตัดไม้ไผ่ และมีดเหลาด้ามยาวสำหรับลบคมของไม้ไผ่
2. ไม้รวก (ไม้ไผ่)
3. ไม้ไผ่ ทั้งต้น (ลำใหญ่)

ขั้นตอนการทำ

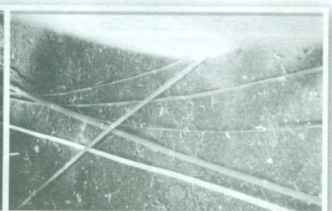
14. อุปกรณ์

15. ไม้รวก

16. เหลาไม้ไผ่

17. ให้บาง คัดขอได้

18. คัดลำต้นของไม้ไผ่ตัดตามขนาด

19. ผ่าไม้ไผ่เป็นช่องเท่าๆกัน

20. ความสูงประมาณ 2 เมตร

21. คัด / ขอลไม้ไผ่แยกจากกัน

22. คัดไม้ไผ่เพื่อเตรียมไม้มาสอด

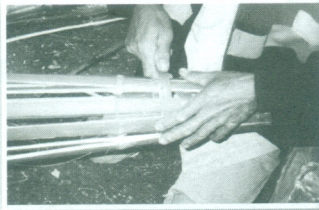
23. สอดไม้ไผ่และเหลาเป็นฐานรอง

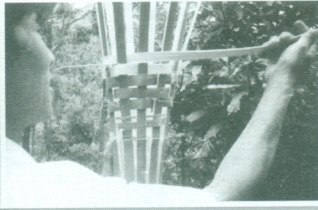
24. เก็บปมและสาขตาของไม้ไผ่ออก

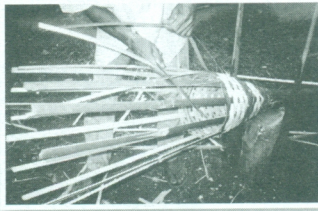
25. เริ่มนำไม้ไผ่มาสอดแบบไขว้

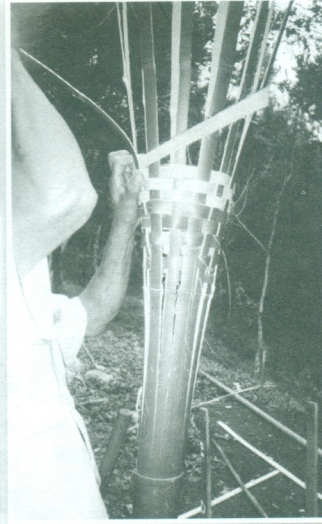
26. สลับไปมาเพื่อให้แข็งแรง

27. แบบปอกเปลือกกับไม้ปอกเปลือกสลับกัน

28. สอดและมัดไขว้กับไปมา

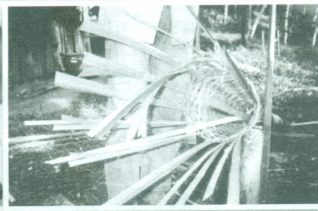
29. เป็นรูปตารางหมากรุกสอสเพื่อ

30. จนได้ความสูงตามที่ต้องการ

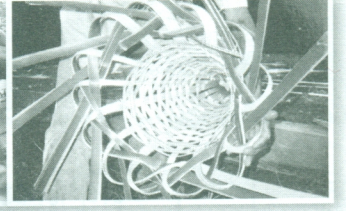
31. พับหัวของไม้ไผ่เป็นรูปโค้ง

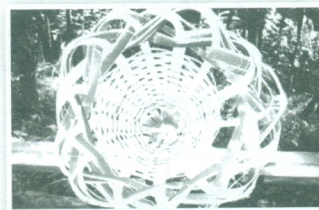
32. ไล่โค้งให้รอบเส้นรอบวง

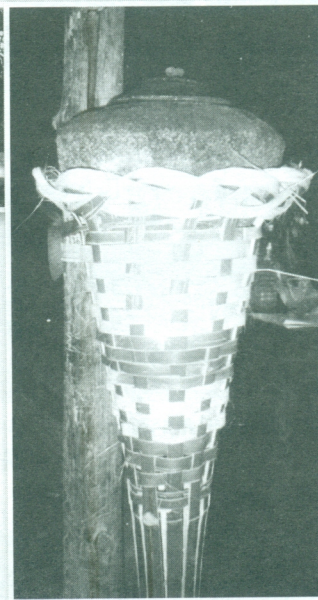
33. คัดกันไปมาเพื่อให้แข็งแรง

34. มองด้านบนเป็นรูปดอกไม้

35. คัดกันไปมาจนเป็นฐานที่แข็งแรง

36. นำหมอน้ำมาวางเพื่อทดสอบความแข็งแรง

บทสรุป

การทำกระบายตักน้ำ และต่างหม้อ เป็นวิธีการที่ไม่ยุ่งยาก แต่นับวันยิ่งหาได้ยากขึ้น ความคิดสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาชาวบ้าน ถ้าได้มีการพัฒนา ก็สามารถนำสิ่งประดิษฐ์จากของเหลือใช้ทั้งกะลามะพร้าวและไม้ไผ่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ ยังสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของไทยชาวล้านนา สามารถผลิตใช้เอง หรือจัดทำเป็นอุตสาหกรรมของชุมชนก็เป็นได้ นอกเหนือสิ่งอื่นใด กระบายตักน้ำและต่างหม้อ ยังแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนไทยในอดีตความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันของชุมชนคนไทยได้อย่างดียิ่ง

ขอขอบคุณแหล่งข้อมูล

คุณเพชร เสมอใจ บ้านเลขที่ 200/8 หมู่ 8
ตำบลอุโมงค์ อำเภอกาบัง จังหวัดลำพูน

คุณ กอ คำแก้ว บ้านเลขที่ 9 หมู่ 6
ตำบล บ้านปัน อำเภอดงหลวง จังหวัด เชียงใหม่

คุณ กมล ไชยลวน , คุณณรงค์ศักดิ์ เสมอใจ
(ช่วยเก็บข้อมูล)